

УДК 327

КОНЦЕПЦІЇ ЕТНІЧНОГО КОНФЛІКТУ: СУТНІСТЬ ТА ТИПОЛОГІЯ

Вязова Р.В. (м. Запоріжжя)

Анотація

В статті дається аналіз етнічного конфлікту та розглядаються концептуальні підходи щодо його вивчення. Останні десятиріччя ХХ століття в суспільно-політичному дискурсі одержали назву ери „етнічного ренесансу”. З розпадом СРСР, Югославії, із зростанням етнічної напруженості на Близькому Сході, в Європі та Канаді проблематика етнічних конфліктів все частіше привертає увагу політологів, соціологів, етнологів, антропологів, теоретиків міжнародних відносин.

In the social and political discourse the last decade of the XX-th century was given the name of the “ethnic renaissance era”. After the breaking up of the USSR and Yugoslavia, with the escalation of the ethnic strains in the Near East, Europe and Canada the problem of ethnic conflicts started to attract more attention of researchers of politics, sociology, ethnicity, anthropology as well as researchers of international relationship theory.

Ключові слова

КОМУНІКАЦІЯ, ДІАЛОГ, КОНФЛІКТ, ЕТНІЧНИЙ КОНФЛІКТ, ГАРМОНІЯ, КОНЦЕПЦІЇ ЕТНІЧНОГО КОНФЛІКТУ, ЕТНІЧНИЙ РЕНЕСАНС, МІЖЕТНІЧНІ КОНФЛІКТИ

Вступ

Специфіка сучасних міжетнічних конфліктів полягає у тому, що процес глобалізації водночас руйнує колишню замкненість майже 2000 етносів, що живуть на Землі, і разом з тим не зменшує прагнення етносів утворити самостійні держави. Тому метою нашої розвідки є спроба висвітлити найбільш дискусійні проблеми теоретико-методологічного характеру, що з'являються в сучасній науковій літературі стосовно проблеми „етнічного конфлікту”. Практичний вимір, теоретична і праксеологічна значущість наукового дослідження етнічних протиріч і конфліктів у сучасній Україні зумовлені наявністю в її суспільному просторі потенційно конфліктогенних проблем – етнодемографічних, етносоціальних, етнополітичних, етнокультурних, мовних, конфесійних. У відповідних площинах ще довго даватимуться взнаки колізії, успадковані від радянської етнополітичної практики. Формуються й актуалізуються новітні етнічні протиріччя та чинники вітчизняної суспільної динаміки, в тому числі ті, що пов'язані з особливостями інтеграції України в сучасну цивілізаційну багатоманітність, яка глобалізується. Актуальним в наш час є характерне істотне зростання інтересу до проблеми міжетнічних

відносин, що цілком зрозуміло з огляду на лавиноподібне наростання етнічної конфліктності.

Мета статті:

- проаналізувати різницю в типологічному та комунікативному відношеннях між діалогом і конфліктом;
- виявити сутність соціального конфлікту;
- дослідити проблему природи протиріч;
- розкрити сутність етнологічного-антропологічного підходу до етнічного конфлікту;
- обґрунтувати сутність інструменталістського, конструктивістського та примордіалістського підходів до аналізу конфліктів.

Обговорення проблеми

Взаємодія культур, міжкультурний діалог завжди припускають різницю вихідних установок між суб'єктами комунікації. Разом з тим взаємодія може приймати форму конфлікту. В принципі будь-який діалог в той же час є проблемною ситуацією, який здатний перерости в конфлікт, а конфлікт – своєрідний діалог. В типологічному та комунікативному відношеннях діалог та конфлікт розрізнити складно, різниця між ними – скоріше в методах та формах взаємодії, чим в причинах, які зумовлюють їх. Діалог, на відміну від конфлікту, навіть намагаючись зробити співбесідника своїм, не намагається усунути останнього. Але якщо на формальному рівні не можна виділити фактори, які призводять до конфлікту, то на описовому рівні міжсуб'єктної взаємодії немає формальних відмінностей між конфліктом та діалогом. Не тільки конфлікт може перейти в проблемну ситуацію, але і методи її вирішення допускають перехід конфлікту в діалог. Якщо розглядати діяльність через зміну світу як зміну тексту про світ в результаті міжсуб'єктної взаємодії, то формальний опис цієї діяльності-взаємодії виступає як діалог. Стратегія учасників-співрозмовників пов'язана з нав'язуванням своєї уяви про світ. Оскільки мова - це керуючий правилами засіб заложення в свідомість іншого репрезентацію такої ж більшості можливих світів, яке знаходиться в свідомості того, хто говорить, тоді мова проявляється в процесі та в формі діалогу. В цьому випадку конфлікт розуміється як вироджений випадок діалогу, під час якого співрозмовники намагаються знищити (заставити замовчати один одного), заміщуючи мовні засоби силовими методами. Формальна тотожність схем діалогу та конфлікту дозволяє по-новому поглянути на формулу від конфлікту до діалогу. Необхідний етап вирішення конфлікту – це його зведення до проблеми, яка припускає фактичну участь носіїв різноманітних оцінок в формуванні кінцевого результату. Формою такої взаємодії виступає діалог.

Українські дослідники, автори одного із сучасних підручників з “Соціології”, під соціальним конфліктом розуміють зіткнення інтересів різних соціальних спільностей, соціальних верств і груп, окремих

випадок прояву соціального протиріччя, одну з його форм, яка характеризується наявністю виразного протистояння суспільних сил або проблем, що виступають ядром конфлікту, а також усвідомлення сторонами, які конфліктують своїх протилежних інтересів і цілей діяльності [1].

Під соціальним конфліктом можна розуміти стан крайнього загострення протиріч у соціальній системі, який передбачає усвідомлене зіткнення протилежних інтересів, цілей, позицій і тенденцій розвитку її суб'єктів, виступає засобом їх розв'язання і трансформації соціальної системи в новий якісний стан. Конфлікт – це специфічний катарсис структури соціальної системи, системи комунікації суб'єктів суспільства від дисгармонійних тенденцій, чинників, які стримують, перешкоджають її подальшому розвитку і, як правило, не можуть бути усунені зі станів гармонії, дисгармонії безпосередньо. Стосовно до соціальних систем найважливішим чинником, який розсіює, є соціальні конфлікти, стабілізаційним чинником розвитку соціумів є гармонія. В даному випадку гармонія як утворювальний, стабілізаційний початок, і конфлікт як дисипативний, руйнівний початок, виступають крайніми станами соціальних протиріч. Самі по собі конфлікти можливі тільки за наявності гармонії, балансира, який врівноважує дії конфліктів. В противному разі системи, які перебувають в стані конфлікту, знищили б одна одну. З іншого боку, повна гармонія без конфліктів, призвела б до застою в суспільному житті. Гармонія так як і конфлікт є невід'ємними складовими соціального життя. Протиріччя в соціальних системах є частиною діалектичних протиріч, які пронизують усі сфери матеріального та духовного буття. Вчення про протиріччя в суспільстві мають свою давню філософську історію. Античні мислителі - Геракліт, Сократ, Платон, в епоху Відродження Н. Кузанський та Д. Бруно, а в Новий час – Н. Макіавелі, Кант, Фіхте, Шелінг, Гегель, К. Маркс всебічно осмислювали розвиток суспільства як процес виникнення, зіткнення та боротьби протилежностей, як вирішення соціальних протиріч, та конфліктів. Г. Гегель вважав, що у сфері практичної діяльності протиріччя з'являються, тобто переходять зі сфери сутності у сферу явища, за наявності особливого стану, який він називав "ситуація та її конфлікти". Конфліктна ситуація має місце там, де визначеність виявляє себе як істотна відмінність і, виступаючи в протилежності до чогось іншого, породжує колізію [2, с. 88]. Розгорнуте вчення соціальних протиріч розглядається в діалектичній філософії марксизму. Соціальні протиріччя та конфлікти, по К.Марксу, мають класову природу, яка пояснюється, в свою чергу, економічними факторами, відношеннями власності на засоби виробництва. В діалектиці протиріччя мислиться як взаємодія протилежностей – взаємовиключних сторін та тенденцій предметів і явищ, які знаходяться у внутрішній єдності та взаємопроникненні і виступають джерелом саморуху і розвитку. На сьогодні існують різноманітні підходи до визначення цього поняття. Для прикладу

звернемося до визначення соціального протиріччя, яке дає М. Тайсумов. Він розглядає його як внутрішній двигун розвитку суспільства, сторони якого протидіють (борються між собою) і водночас зумовлюють одна одну, тобто існують у нерозривній єдності [3]. Більш плідним, на нашу думку, є визначення соціальних протиріччя у працях Г. Штракса, С. Дуделя, В. Козловського. Так, Г. Штракс визначає їх як особливий вид діалектичного протиріччя, що має наступні ознаки: соціальні протиріччя завжди містять суб'єктно-об'єктні відносини; протиріччя виступають у вигляді системи, яка включає всезагальні, загальносоціологічні і специфічні протиріччя [4, с. 167].

Важливе значення має погляд західних дослідників на сутність соціальних протиріччя. У сучасній західній соціально-філософській літературі питання **про природу протиріччя** розглядається Е. Гідденсом. Він вважає, що соціальне протиріччя виражає вразливе місце, слабку ланку в конструкції соціетальної системи, вказує на розподіл інтересів між різними групами і категоріями людей, у тому числі і між класами [5, с. 198-199]. Е. Гідденс вказує, що соціальні протиріччя пов'язані з відмінностями способу життя людей, що належать до різних соціальних груп, і нерівністю їхніх життєвих шансів. Виступаючи частиною діалектичних, протиріччя суспільства мають сферу застосування – сферу соціального. Соціальне, у широкому значенні слова означає все, що належить до суспільства, у вузькому значенні слова означає аспект, бік процесів і відносин, що мають місце тільки в одній сфері суспільства, а саме в соціальній структурі, служить для характеристики суб'єктів соціальної дії, видів соціальних зв'язків усередині суспільства (особистості і суспільства, спільностей одна з одною). Сутністю соціальних протиріччя є усвідомлені взаємовідносини суб'єктів суспільства (класів, етносів, особистостей), у ході яких вони вступають у взаємодію з метою досягнення своїх потреб, інтересів, цілей. Ці протиріччя є внутрішніми протиріччями і вони виступають основними протиріччями соціуму. Одним із видів соціальних протиріччя виступають макросоціальні протиріччя – це протиріччя, у які безпосередньо включені соціальні спільності. Соціальні протиріччя залежно від їх змісту можна класифікувати на: економічні, політичні, ідеологічні, міжетнічні, культурні. Стосовно соціальних систем можна виділити такі форми протиріччя: гармонію, конфлікт. Стан протиріччя в системі або між системами не є статичним, він може бути гармонійним, дисгармонійним або конфліктним. На певному етапі розвитку відносин між системами гармонія може перейти в дисгармонію або досягти стану конфлікту. Ще давньогрецькими філософами був помічений зв'язок протиріччя і гармонії. Так, Гераклітом було зазначено, те що, ворогує, об'єднується, з тих, що розходяться, - чудова гармонія. Гармонія – це внутрішня, заснована на істотному зв'язку єдність протилежностей [6]. За Арістотелем, гармонія взагалі виникає з протилежностей. Гармонія є

згода суперечливого [7, с. 35]. Поняття гармонія достатньо широко використовується представниками західної конфліктологічної школи Е. Дюркгеймом, Г. Зіммелем. Е. Дюркгейм писав: “Якщо подивитися глибше, то виявляється, що в будь-якій гармонії інтересів криється прихований і тільки відкладений на час конфлікт” [8, с. 192-193]. У чому ж сутність гармонії як стану протиріччя? Гегель у “Лекціях з історії філософії” розумів гармонію як взаємодію систем, які мають єдину сутність (своє інше) або відносно тотожності сутності (його інше), метою якого є взаємні зміни, спрямовані на взаємопроникне єднання систем. Гармонійний розвиток може мати своїм джерелом тільки певний тип внутрішніх протиріч, особливістю яких, як зазначає В. Мещеряков, є те, що сторони, що суперечать одна одній, не прагнуть ані до розколу, ані до злиття, а знаходяться в єдності як необхідні компоненти, які взаємодоповнюють необхідні компоненти цілого [9]. До того ж ці сторони, які взаємодіють у стані гармонії, не тільки не завдають шкоди одна одній, а навпаки, створюють умови для найбільш повного розкриття потенціалу кожної зі сторін, зміцнюють одна одну і сприяють взаємному розвитку. Гармонійний розвиток соціальної системи не означає, що вона розвивається без протиріч. Будь-яка гармонія сама внутрішньо суперечлива. Її можна уявити як єдність протилежностей іншого порядку. Гармонійний розвиток соціальної системи виключає насильство як засіб розв’язання протиріч. Як провідний метод врегулювання протиріч використовується метод консенсусу, досягнення угод при будь-яких відмінностях інтересів, поглядів, систем цінностей. Тут одним з головних регулятивних інструментів стає комунікація суб’єктів протиріччя. Що стосується поняття конфлікт, воно бере свій початок від латинського слова “conflictus” — зіткнення. І виходячи із етимологічного значення цього терміна, англійський соціолог Е. Гідденс розуміє під конфліктом реальну боротьбу між діючими людьми або групами, незалежно від того, які джерела цієї боротьби і засоби мобілізує кожна із сторін [5, с. 198-199]. Конфлікт — це відсутність згоди між двома чи декількома суб’єктами. Зіткнення протилежних сторін, сил, які можуть бути конкретними особами або групами працівників, а також внутрішній дискомфорт однієї особи.

При конфлікті кожен суб’єкт нав’язує свою точку зору, мету, думки, гостру суперечку і перешкоджає іншому суб’єкту чинити так само. У одному з перших видань довідкового типу з конфліктології на теренах України визначено: “Конфлікт – зіткнення двох або більше різноспрямованих сил з метою реалізації їх інтересів в умовах протидії” [10, с. 125]. У цьому тлумаченні конфлікту наголошується на зіткненні та протидії різноспрямованих сил, але безвідносно до суб’єкта. У соціальному плані конфліктом, на думку Л. Козера, є приведення соціальної системи у стан, який вимагають нові умови [11, с. 227]. Американські вчені М. Калкінс, Р.Т. Флюеллінг вважають, що “особистість є ареною, на якій виникають конфлікти”. Крім цих розгорнутих, існує

безліч лапідарних (вкрай скорочених) визначень: конфлікт - психічна напруженість у відносинах та антагоністична ворожість сторін (В. Оберт, К. Фінк); конфлікт – це досягнення своїх цілей за рахунок придушення цілей опонента (П. Коен); конфлікт – це невідповідність цілей та інтересів особи інтересам суспільства (Д. Бернард) [12, с. 41]. На думку В.Ф. Ломова, конфлікт розглядається як зміна об'єктивного статусу особи в суспільстві, яке потребує перебудови її суб'єктивних ставлень [13]. А.Т. Ішмуратов пише, що конфлікт – це вияв неузгодженості спільної діяльності щодо реалізації інтересів [14, с. 22], а Л.Е. Орбан вбачає у конфлікті “зіткнення протилежних поглядів, неспівпадання інтересів, дій окремих людей та їх спільнот” [15, с. 11]. Визначаючи сутність конфлікту, зарубіжні психологи розглядають його як усвідомлену несумісність індивідуальних намірів протидіючих сторін. Незважаючи на наявність різних поглядів на зміст сутності конфлікту, більшість дослідників розглядають даний феномен крізь призму протиріч, певних зіткнень, або через уявлення про реакції людей на якусь невідповідність, перешкоди, що зустрічаються у їхньому житті та діяльності. Виділяють чотири підходи щодо вивчення конфліктів: каузальний, функціональний, діалектичний (або радикальний) та цільовий.

На думку прибічників **каузального підходу**, “причини виступають елементом пояснень конфліктів” [16, с. 49]. В. Шаленко виділяє наступні три групи причин конфліктів: 1) умови, які сприяють росту несумісних відмінностей; 2) агресивні диспозиції, які призводять до конфліктної поведінки; 3) психологічні процеси, які вказують на впевненість несумісності відмінностей [17]. Функціональний підхід найбільш повно розглядав Л. Козер. Він показав, що конфлікт сприяє еволюційним, а ніж революційним змінам [18, с. 8]. Так дослідник вбачає джерело конфліктної взаємодії у фатально неминучій соціальній нерівності, психологічній незадоволеності суб'єктів суспільства, їхнім становищем у ньому та їхніх претензіях на більш високий статус, владу і ресурси. При цільовому підході конфлікт розглядається як засіб досягнення організаційних задач. Л. Понді відмічає: сам по собі конфлікт потрібно оцінювати в термінах його функцій та дисфункцій. Причиною конфлікту виступають індивіди та групи, які переслідують свої власні інтереси. Л. Понді виділяє п'ять стадій конфлікту: 1) попередні умови; 2) латентний конфлікт; 3) усвідомлений конфлікт, приводить до 4) маніфестації конфлікту, а потім до 5) наслідків конфлікту [19, с. 257]. В основі діалектичного підходу лежить діалектична теорія конфлікту Р. Дарендорфа. Важливим моментом у вивченні конфлікту являється питання його локалізації та структурованості в часі [20, с. 142-147]. Для правильного розуміння того, що відбувається всередині зони конфлікту, необхідно враховувати, що він детермінований особливостями сприйняття та інтерпретації суб'єктів. Особливу увагу для нашого дослідження має проблема етнічного конфлікту. В сучасному суспільствознавстві можна виокремити кілька підходів до вивчення

етнічних конфліктів Соціологічний, що розглядає етнічний конфлікт як одну з форм соціального/групового конфлікту, головними акторами якого є соціальні групи, котрі визнають свою етнічну відмінність.

Етнологічно-антропологічний підхід розглядає етнічний конфлікт як одну з форм антагоністичних відносин між етнічними групами. Якщо соціологічний підхід визначає етнічний конфлікт як певну форму соціального конфлікту, то етнологічний розглядає його як феномен культури з властивими йому специфічними рисами. Соціально-психологічний підхід зосереджує увагу на вивченні переважно психологічних механізмів (сприйняття, емоцій, стереотипів, цінностей) впливу на поведінку індивідів і груп. З цієї точки зору, конфлікт розглядається як явище міжгрупової взаємодії, що супроводжується значною мірою суб'єктивності в оцінці ситуації. У руслі цього підходу були розроблені теорії етноцентризму, реалістичного групового конфлікту когнітивного дисонансу, структурного насилля, відносної деривації, фрустрації-агресії. В зарубіжній науковій літературі можна помітити відмінні тенденції у способі пояснення суті етнічного конфлікту. Частина авторів, етнологів та антропологів етнічним вважають конфлікт, суть якого полягає у загрозі для етнічної ідентичності групи [21], тоді як політологи, теоретики міжнародних відносин, соціологи під етнічним конфліктом розуміють різновид суспільних конфліктів, у якому, попри етнічну ідентичність, визначальними є матеріальні чинники (влада, статус, територія тощо) [22].

Етнічний конфлікт розглядається теоретиками інструменталістського, конструктивістського та примордіалістського підходів, які вважають, що саме етнічність приводить до конфліктів. Інструменталісти розглядають конфлікт як результат активізації етнічних характеристик лідерами політичних еліт для реалізації власних інтересів [23]. Конструктивісти ж причини конфлікту вбачають у тому, що може бути визначено як "патологічні соціальні системи", які індивіди не можуть контролювати. Відтак, конфлікт, який виникає, є продуктом соціальної системи, а не окремих індивідів. А етнічність, що є результатом соціальної взаємодії, внаслідок її порушення випадає з-під контролю. Як і інструменталісти, конструктивісти не вважають етнічність природно конфліктною. Звідси постає потреба пояснення причин вибуху насилля у міжетнічних відносинах. Традиціоналістський (примордіалістський) підхід визнає, що етнічні конфлікти не постійний стан взаємовідносин, традиціоналісти розглядають конфлікт як явище, що випливає з етнічних відмінностей і тому не обов'язково потребує пояснення. Іншими словами, конфлікт вбачається вкоріненим в саму етнічність [24]. Варто звернути увагу на два головні твердження. Перше: коли існують видимі переваги, пов'язані з етнічною ідентичністю, остання створюється чи підтримується як основа для колективних дій. Друге: етнічність визначається ситуаційно, як комплекс соціально визначених характеристик, що мають як усталені,

так і випадкові риси. Змінність етнічної ідентичності залежить від конкретної ситуації і стратегічної користі, пов'язаної з нею. Ідея ситуаційної етнічної ідентичності передбачає, що різні етнічні характеристики активізуються в різних ситуаціях задля досягнення очікуваних результатів. Цей підхід розглядає етнічний конфлікт як явище політичного характеру, спрямоване проти домінації іншої етнічної групи чи дискримінації власної етнічної групи державою. Отже, з цієї точки зору, етнічний конфлікт є одним з проявів групового конфлікту, у якому етнічність є ресурсом групової мобілізації. Критики інструменталізму вказують, що етнічність не є чимось, що може визначатися за бажанням самого індивіда. Вона соціально обумовлена і є результатом соціальної взаємодії. Спробу поєднати елементи інструменталістського та примордіалістського підходів з наголосом на соціальній взаємодії здійснили конструктивісти [25]. Наголошуючи, що етнічність ані незмінна, ані повністю відкрита для змін, вони стверджують, що вона є результатом густої мережі соціальних взаємодій. На їхню думку, етнічність не є ознакою індивіда – це, швидше, соціальний феномен. Відтак ідентичність потрапляє до можливостей вибору чи контролю окремої особи. В міру того, як змінюються соціальні взаємодії, змінюється й сама етнічність. Так українська дослідниця В.О. Котигоренко наголошує, що саме фактор етнічності може стимулювати також конфлікти, які класифікуються за цілями сторін – на ґрунті змагальності за соціальні блага, за владу, за збереження, розвиток або переваги культурної ідентичності. Фактор етнічності може стимулювати також конфлікти, які класифікуються за цілями сторін, – на ґрунті змагальності за соціальні блага, за владу, за збереження, розвиток або переваги культурної ідентичності. Тому дослідниця виділяє серед етнічних конфліктів (на основі об'єктно-предметних критеріїв, цілей і мотивів сторін) ресурсні, ціннісні, мовно-культурні, соціально-статусні, територіальні, територіально-статусні, етноконфесійні та інші [26].

Висновки

Всупереч багатьом суспільно-політичним теоріям, ХХ століття є століттям численних соціальних протиріч, криз та конфліктів. На сьогоднішній день зростає стихійність росту протиріч, особливо на стадії протікання конфлікту. В статті проаналізовано сутність соціальних протиріч та наголошується на тому, що конфлікт виступає однією із форм цих протиріч. З вище сказаного можна зробити висновок про те, що під соціальним протиріччям ми розуміємо суб'єкт-об'єктні відносини, які пов'язані з відмінностями способу життя людей, що належать до різних соціальних груп. Дані протиріччя, виступаючи частиною діалектичних протиріч, мають сферу застосування – сферу соціального. Тому, одним із проявів соціальних протиріч виступає етнічний конфлікт. Етнічні конфлікти розглядаються з точки зору конструктивістського, інструменталістського та примордіалістського підходів. Вивчення етнічних конфліктів з точки зору конструктивістського підходу дозволяє

розглядати їх як певний тип групових конфліктів, які проте також є результатом соціальної взаємодії. На відміну від „традиціоналістського”, „інструментальний” підхід наголошує на тому, що етнічність не історичне явище, а радше наслідок мінливих обставин. З цієї точки зору етнічний конфлікт є одним з проявів групового конфлікту, у якому етнічність є ресурсом групової мобілізації. „Інструментальний” підхід розглядає етнічність як засіб в руках окремих індивідів, груп чи еліт для досягнення певних, часто матеріальних цілей. Етнічний конфлікт — це вкрай загострене зіткнення національних інтересів націй та етнічних груп навколо національного питання, що виявляє себе у формі політичної боротьби, яка може переходити в насильство. Етнічний конфлікт є найвищою фазою процесу політизації етнічності, особливо за умов розвинутого індустріального суспільства, коли його ареною стають міста, а головними учасниками — верстви нещодавно урбанізованого населення, очолюваного етнічною елітою. Причиною етнічного конфлікту є нерозв’язання національного питання у соціальній, культурній, економічній, релігійній, мовній або інших сферах, від яких залежить збереження специфічності етнічних груп та їхній подальший розвиток. Хоча жоден з цих підходів не є повністю задовільним для пояснення природи етнічності та етнічного конфлікту, кожен з них визнає, що етнічність має як яскраве емоційне забарвлення, так і значний мобілізаційний потенціал. Виходячи з вищесказаного, формальне визначення етнічного конфлікту може бути таким: етнічний конфлікт – це боротьба між двома чи більше етнічними спільнотами, у якій поряд із взаємно важливими політичними, економічними, соціальними, культурними чи територіальними питаннями йдеться про загрозу етнічній ідентичності чи/або фізичному існуванню сторін.

Перспективи подальших досліджень

Вважається, що глобалізація провокує етнічні конфлікти і прояви націоналізму, оскільки вона спонукає до культурної гомогенізації етнічні, релігійні, племенні групи, які захищають свою самобутність. Тому, актуальною проблемою на сьогоднішній день, яка потребує подальшого дослідження, є проблема розгляду етнічного конфлікту в умовах сучасних глобалізаційних процесів.

Джерела

1. Социология. Наука об обществе: Учебное пособие под общей редакцией проф. В.П. Андрущенко, проф. Н.И. Горлача. – Харьков: Институт востоковедения и международных отношений. Харьковский колледжиум, 1996. – 688 с.

2. Гегель Г.В. Эстетика: В 4 кн. АН СССР. Ин-т философии. – М, Искусство, 1968-1973. – Кн.. 1. – 1968. – С. 88.

3. Тайсумов М.У. Противоречие как процесс: Автореф. дис...д-ра философ. наук: 09.00.01 / Рост. гос. ун-т. - Ростов-на Дону, 1994. – 36 с.

4. Штракс Г.М. Социальные противоречия как система (методологический аспект // Диалектика как научное мышление. - М.: Наука, 1988. – С. 167-172.
5. Giddens E. The Constitution of Society: Outline of the theory of structuration. – Cambridge: Polity Press, 1989. - P. 198-199.
6. Материалисты Древней Греции. Собрание текстов Гераклита, Демокрита и Эпикура / Общ. ред. проф. М.А. Дынника. – М.: Госполитиздат, 1995. – 245 с.
7. Маковельский А. Досократики. – Казань, 1919. – Ч. 3. – С. 35.
8. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии: Пер. с франц. – М.: Прогресс, 1991. – 431 с.
9. Мещеряков В.Т. Гармония и гармоническое развитие. – Л.: Наука, 1976. – С. 79.
10. Словник-довідник термінів з конфліктології. – К.: КВГІ, 1997. – С. 125.
11. Ручка А.А., Танчер В.В. Очерки истории социологической мысли. – К., 1992. – С. 227.
12. Курбатов В.И. Как успешно провести переговоры. – Ростов-на Дону, 1997. – С. 41.
13. Ломов Б.Ф. Методические и теоретические проблемы психологи. – М.: Наука, 1984. – 444с.
14. Ішмуратов А.Т. Конфлікт і згода. – К, 1996. – С. 22.
15. Соціальна психологія: навч.посібник / За ред. Л.Е. Орбан, В.Д. Хруща. – Івано-Франківськ, 1994. – С.11.
16. Зайцев А.К. Социальный конфликт на предприятии. - Калуга, 1993. – С. 49.
17. Шаленко В.Н. Конфликты в трудовых коллективах. - М.: Изд-во МГУ, 1992.
18. Coser L.A. The Functions of Social Conflict. – Glencoe, 3. - N.Y.: Free Press, 1955. – P.8.
19. Pondy L.R. Reflections on organizational conflict // Journal of organizational behavior. - 1992. Vol. 13. – P. 257-261.
20. Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта. Социол. исслед. - 1994, № 5. – С.142-147.
21. Lake D., Rothchild D. Spreading Fear: The Genesis of Transnational Ethnic Conflict // Lake and Rothchild eds. The International Spread of Ethnic Conflict: Fear, Diffusion and Escalation. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998. - P.16-30. Kwasniewski K. Konflikt Etniczny // Sprawy Narodowosciowe, Nowa Seria, №1/4, 1990. - S. 40.
22. Brown M. Causes and Implications of Ethnic Conflict // Theories of Race and Ethnic Relations. Ed.by J.Rex and D.Mason. New York: Cambridge University Press, 1986. - P.5. Carment D. The International Dimension of Ethnic Conflict: Concepts, Indicators, and Theory // Journal of Peace Research, Vol.30, №2, 1993. - P.137-150.

23. Lake D., Rothchild D. Spreading Fear: The Genesis of Transnational Ethnic Conflict // Lake and Rothchild eds. The International Spread of Ethnic Conflict: Fear, Diffusion and Escalation. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998. Brass P.R. Ethnicity and Nationalism: Theory and Comparison, 1991.

24. Meadwell H. Cultural and Instrumental Approaches to Ethnic Nationalism // Ethnic and Racial Studies, Vol.12, №3, 1989. - P. 309-328.

25. Anderson B. Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism NY: Verso, 1993.

26. Котигоренко В.О. Етнічні протиріччя в сучасній Україні: політологічний аспект. Спеціальність 23.00.05 – етнополітологія та етнодержавознавство. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Київ, 2005. – С. 75.

Стаття надійшла 29.08.2009р.